

Uusia lähteitä ja moralisointia Kekkosesta

Hannu Rautkallio: Agenda Suomi, Kekkonen-Sdp-NKP 1956–66. WSOY 1999. 446 s.

Pekka Hyvärinen: Suomen mies. Urho Kekkonen elämä. WSOY 2000. 377 s. Lähdeviitteet ja lähdeluettelot sekä muutamia dokumentteja verkko-osoitteessa www.wsoy.fi/suomenmies.

■ Suomen poliittisen lähihistorian moraalinen sävytys tulee Neuvostoliiton näkökantojen huomioon ottamisesta ulko- ja sisäpolitiikassa. Paheksunnan tai ihailun vire määräytyy sen mukaan, kuinka pitkälle kirjoittaja tai joku hänen arvostamansa henkilö oli valmis kuuntelemaan Neuvostoliiton etuja ja toiveita. Presidentti Urho Kekkonen ja hänen ihailijoidensa mielestä sopivaisuuden ja isänmaallisuuden raja oli Kekkonen toimissa. Juhani Suomelle Kekkonen oli tässä suhteessa lähes erehtymätön, häntä paremmin paperein selvää vain Keijo Korhonen.

Joillekin toisille sopivaisuuden raja kulkee Paasikiven myöntyvyydessä, toisille taas Mannerheimin pidättyvyydessä. Kekkosta pidemmälle Moskovan tiellä mennyttä Ahti Karjalaista pidetään jo yleisesti Suomelle vaarallisena, mutta Kekkosta varovaisempaa Mauno Koivistoa taas arvostellaan

vieläkin ns. realiteettien ymmärtämättömyydestä. Luultavasti Karjalainen oli huomattavasti Kekkosta pidättyvämpi, kun taas Koivisto harrasti idänsuhteita paljon luultua enemmän, mutta kumpikin leimattiin Kekkonen kilpailijoina epäkelvoiksi.

Tämän kirjoittajan mielestä Kekkonen sopeutui Neuvostoliiton ylivaltaan ja sosialismin etenemiseen Euroopassa, ja koetti sen puitteissa maksimoida Suomen liikkumatilan. Tragedia syntyy siitä, että itänaapurin imperiumi ja yhteiskuntajärjestelmä kaatuivat, minkä vuoksi sopeutujien toimia mitataan lopputuloksen näkökulmasta, aivan kuten vastarintaliikkeitä ja kollaboraattoreita miehitettyjen maiden historiasa. Nyt näyttää väistämättä siltä, että Kekkonen meni liian pitkälle, kun kerran neuvostojärjestelmä oli jo henkitoreissaan. Mutta samaan hengenveetoon on syytä muistaa, että Kekkonen lopulta väistyessä 1981 Suomen talousjärjestelmä ja kauppasuhteet länteen olivat kunnossa: Suomesta ei tullut hänen kaudellaan kansandemokratiaa, vaan pian Euroopan unionin täysjäsen.

Moralisointi on historian kirjoittamisen ja lukemisen mauste, mutta lähdekritiikki on sen tieteellisyyden mitta. Juhani Suomi erehtyi Kekkos-biografiansa viimeisen osan Umpeutuvan ladun julkistamistilaisuudessa väittämään, että "tiedeyhteisö on sulkenut Hannu Rautkallion ulkopuolelleen" ja ihmetteli, miten hänen arvostamansa lehtimies, Suomen Kuvalehden ja MTV3:n entinen vastaava päätoimittaja Pekka Hyvärinen on kirjassaan Suo-

men mies omaksunut Rautkallion tulkintoja.

Tiedeyhteisön lehdessä on syytä selvästi todeta, että Juhani Suomen väite ei pidä paikkaansa ja on siksi Hannu Rautkallion kunniaa loukkaava. Tiedeyhteisö on itse itsensä määrittelevä tiedemiesten joukko, ja se on antanut Rautkalliolle tunnustetun paikan joukossaan: hän on Tampereen yliopiston dosentti eli tiedeyhteisön hyväksymä opettaja, jonka tutkimuksia rahoittaa Suomen Akatemia, tiedeyhteisön keskeinen osa sekkin.

Tiedeyhteisön sisään kuuluu argumentoiva keskustelu tulkinnoista. On syytä kysyä, ovatko Rautkallio ja Suomi noudattaneet lähdekritiikin keskeisiä sääntöjä eli tutkineet lähteittensä aitouden ja sijoittaneet ne syntytaustansa. Mielestäni vastaus on yksiselitteisen myönteinen. Suomen viimeisin kirja on paremmin dokumentoitu kuin eräät edelliset. Rautkallion tutkijanlaatua taas on alusta lähtien leimannut nimenomaan hämmästyttävä kyky kaivaa esiin ennen tuntemattomia uusia lähteitä. Tämä näkyi jo häntä ennen loppuun kalutulta vaikuttanutta aihepiiriä käsitelleessä väitöskirjassa Kaupantekoa Suomen itsenäisyydellä. Saksan sodanpäämäärät Suomessa 1917–1918 (1977).

Rautkallion Kekkos-kirjat perustuvat ensi sijassa Neuvostoliiton romahduksen jälkeen muutamaksi vuodeksi auneisiin Kommunistisen puolueen arkistoihin Moskovassa, minkä lisäksi hän käyttänyt laajasti myös muiden maiden arkistoja ja haastatellut monia mukana olleita. Hänen leimaa-

misensa "yhden dokumentin mieheksi" on karkea virhe, sillä hän on tuonut julki enemmän ja monipuolisemmin neuvostoliittolaisia ja muita ulkomaalaisia lähteitä kuin kukaan toinen saman aikakauden tutkija.

Rautkallion Moskovasta esiin kaivatut dokumentit ovat ratkaisevalla tavalla muuttaneet kuvaamme siitä lavedesta ja auliudesta, jolla suomalaiset pitivät yhteyksiä Neuvostoliittoon. Puolue- ja vaalirahoituksen pyytäminen ja saaminen, painostustuen hankkiminen sisä- ja yhteiskuntapolitiittisiin ratkaisuihin sekä poliittisten kilpailijoiden diskriminointi "neuvostovastaisuuden" leimalla levisivät vuosi vuodelta syvemmälle suomalaiseseen yhteiskuntaan. Rautkallio on tuonut tähän keskusteluun nimenomaan uusien lähteiden avaamaa aineistoa. Suomen sodanjälkeistä ulko- ja sisäpolitiikkaa ei voi vakavasti tutkia ilman Rautkallion kirjojen paljastamaa aineistoa.

Toinen asia ovat Rautkallion lähdelöydöistään tekemät tulkinnot. Uusimman teoksensa perusteisiin mukaan "Kekkonen ja NKP:n yhteisessä agendassa Suomen sisäpolitiikan hallitseminen oli kaiken yhteistoiminnan pääkohde ... yhteinen agenda tähtäsi sosiaalidemokraattien hajoittamiseen ja sitten heidän integroimiseensa Kekkonen sisäpolitiittiseen vallankäyttöön" eli Kekkonen tukemiseen vuoden 1968 presidentinvaaleissa ilman omaa ehdokasta.

Teos on selvästi "juonestaan" huolimatta luonteeltaan lähinnä lähdejulkaisu. Se sisältää laajan ja monipuolisen ja

728 lähdeviitteessä dokumentoidun aineiston, jotka Rautkallio pyrkii sitomaan pääväitteensä tueksi. Erityisen syväle hän paneutuu SDP:n oppositioksi perustetun Aarre Simosen johtaman Työväen ja Pienviljelijöiden Sosiaalidemokraattisen Liiton TPSL:n rooliin sekä johtaviin sosialidemokraatteihin kuuluneen Väinö Leskisen kuuluisan käännöksen taustojen selvittämiseen. Rautkallion erityisansioihin kuuluu neuvostoliittolaisten keskinäisten ristiriitojen yksityiskohtainen selvittely niin ns. tiedustelu- (KGB) ja puoluelinjan (NKP) kuin ulkoministeriön (MID) edustajienkin erilaisten käsitysten osalta.

Voi tuntua liian yksioikoiselta tulkita kaikki Suomen ja Neuvostoliiton ns. kriisit Kekkonen ja NKP:n yhteisiksi juoniksi, joiden tavoitteena oli Kekkonen presidentintien tasointaminen ja hänen uudelleenvalintojensa varmistaminen. Rautkallion kirjat ovat hyvää historiaa siinä, että hän panee näkyviin lähteensä ja referoi niitä. Hänen heikkoutensa on argumentaation hyppelehtyvyys ja johtopäätösten hätäisyys. Tasapainoisempi eriselitysvaihtoehtojen punninta antaisi enemmän uskottavuutta. Mutta Rautkallion esittelemistä lähteistä lukija voi päätyä myös muihin johtopäätöksiin. Silmien ummistaminen Neuvostoliiton vaikutukselta Suomen sisäpolitiikkaan ei hänen kirjansa lukemisen jälkeen ole mahdollista.

Kekkonen sijoittaminen laajempiin yhteyksiin olisi myös helpottanut arviointia. Maailmanhistoria tuntee monia johtavia poliitikkoja, jotka ovat

luoneet omasta vallankäytöstään ideologian ja kannattajistaan puolueen. Mainittakoon Ranskan presidentti Charles de Gaulle ja ns. gaullistit tai yhtä tehokas oman valtansa rakentaja sosialistinen presidentti François Mitterrand. Omassa vuoden 1973 poikkeuslakia käsitelleessä tutkimuksessani Presidentin valinta (1993) päädyin vertaamaan Kekkonen Ruotsin Kustaa III:een, joka kirjoitti valtiolliset näytelmänsä itse, ohjasi ne ja näytteli lisäksi pääroolin. Ulkovaltojen käyttäminen kotimaisen valtaistelun välineenä on politiikan vanhimpia oppoja.

Karakttäri selittäjänä

Kokeneena lehtimiehenä Pekka Hyvärinen luottaa kirjoittajan kykyynsä pyrkiä sulattamaan Rautkallion tuoman massiivisen aineiston kepeän luettavaan muotoon. Hän luonnehtii teostaan "karakttärielmä-kerraksi", mikä tarkoittaa luonteenpiirteillä selittämistä. Hyväriselle Kekkonen oli "riidankylväjä" ja "valtias", jolle valta oli itsetarkoitus ja keinot häikäilemättömiä. Hän antaa paljon tilaa Kekkonen hillittömälle elämäntyyliille, ryypämiselle ja rakkausuhteille, monen alan machoilulle. Hän kuvailee lavedasti etenkin Kekkonen ja Ann-Marie Snellmanin pitkää suhdetta, ehkä Jörn Donnerin hallussa olevien Kekkonen kirjeiden valossa, dokumentoimatta kohtauksia kuitenkaan riittävän tarkasti.

Hyvärisen kirjaa vaivaa lievä moralismi. Ei hänelle pitäisi olla yllätys, että politiikka on taistelua vallasta, ajan tarjoamalla keinoilla. "Kirjoittaessani olen hämmästellyt, miten

suunnattoman vallanhimoinen ja muista piittaamaton presidentti Suomea hallitsi neljännesvuosisadan ajan”, hän ilmoittaa. ”Suomalaiset pidettiin pimennossa, jotta he tukisivat Kekkosta ja hänen politiikkaansa. Pelottelu oli aivan vastuutonta.”

Valtaan tarvitaan enemmistö, jonka hankkimiseen käytetään lupauksia ja kiristystä, väkivallan käytöllä uhkaamista ja sen käyttöä, aivan kuten lasten kasvatuksessa. Hyvä aate menee paremmin perille, kun tarjolla on jotakin kättä pidempää. Yksikään poliitikko ei rakasta vaaleja, vaan koettaa varmistaa valtansa helpommin keinoin. Oleellisena erona kenraalien arvovalta-kiistoi-

hin oikeasta strategiasta on se, että ruumiita tulee politiikassa vähemmän.

Kokonaisuutena Hyvärisen teos on ensivaikutelmaa parempi. Se nojaa dekoratiiviselta vaikuttavaan, mutta kuitenkin varsin mielenkiintoiseen lähdeapparaattiin, joka tosin on jätetty kirjasta pois ja sijoitettu verkko-osoitteeseen. Viitteet ja liitedokumentit olisi kannattanut painaa samojen kansien väliin ja täsmäohjata dokumentaatio tekstisivuille vieläkin tarkemmin.

Perusheikkoutena sekä Rautakallion että Hyvärisen kirjoissa on taloudellisen näkökulman ohuus. Kumpikin kuittaa pikaisesti Suomen vallankumouksen tulematta jäämisen

1940-luvun lopulla Neuvostoliitolle tärkeillä sotakorvauksilla. Siellä täällä vilahtavat vuorineuvokset ja heille tärkeät EFTA- ja EEC-sopimukset. Epäilen, että Kekkonen ei ollut vähäinen tekijä talouspolitiikassa. Hänestä ei ole vielä kirjoitettu mitään kokoavaa tutkimusta Suomen Pankin johtajana, tulopoliitikkona, ulkomaankaupan järjestelijänä eikä etenäkään markkinatalousjärjestelmän kehittäjänä. Suomen selviytyminen kylmästä sodasta oli loppujen lopuksi enemmän kiinni taloudesta kuin politiikasta: jos Suomi olisi jäänyt teknologisesti ja elintasoltaan jälkeen Neuvostoliitosta, siirtomaaksi olisi päädytty.

Martti Häikiö